

Αλβέρτος Σβάιτσερ Δέος για τη ζωή

Η σκέψη του μεγάλου ανθρωπιστή
μέσα από κείμενα της περιόδου 1905-1965

Επίμετρο: Στέφαν Τσβάιχ

Πρόλογος: Σταύρος Ζουμπουλάκης

Μετάφραση-Ανθολόγηση-Χρονολόγιο: Θοδωρής Τσομίδης

ΕΚΛΟΒΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΣΒΑΪΤΣΕΡ

ΔΕΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ

Η σκέψη του μεγάλου ανθρωπιστή
μέσα από κείμενα της περιόδου 1905-1965

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σταύρος Ζουμπουλάκης

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Στέφαν Τσβαίχ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΗ - ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Θοδωρής Τσομίδης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ντοκουμέντα – Μαρτυρίες

Σειρά: Για έναν νέο ανθρωπισμό

Συντονιστής σειράς: Θανάσης Τριαρίδης

Αλβέρτος Σβάρτσερ, *Δέος για τη ζωή – Η σκέψη του μεγάλου ανθρωπιστή μέσα από κείμενα της περιόδου 1905-1965*

Πρόλογος: Σταύρος Ζουμπουλάκης

Επίμετρο: Στέφαν Τσβάιχ

Μετάφραση – Ανθολόγηση – Χρονολόγιο: Θοδωρίς Τσομίδης

Εξώφυλλο: Θανάσης Γεωργίου

Επιμέλεια-Διορθώσεις: Δημοσθένης Κερασίδης

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Copyright© Verlag C.H. Beck oHG, München 2003 (κεφ. 3, 5)

Copyright© Verlag C.H. Beck oHG, München 2008 (κεφ. 1, 2)

Copyright© Verlag C.H. Beck oHG, München 2014 (κεφ. 6, 7, 9)

[Έχει καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να εντοπιστούν οι κάτοχοι πνευματικών δικαιωμάτων και/ή να εξασφαλιστεί η παραχώρηση άδειας χρήσης υλικού κατοχυρωμένου με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Σε περίπτωση που λάβουμε ειδοποίηση για ενδεχόμενες παραλείψεις, θα προβούμε στις απαραίτητες διορθώσεις σε μελλοντικές ανατυπώσεις.]

Copyright© για το εξώφυλλο Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη), 2020

Copyright© για τη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης

ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη) και Θοδωρίς Τσομίδης, 2020

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Φεβρουάριος 2021

ΚΕΤ Γ914 ΚΕΠ 63/21 ISBN 978-960-16-8716-2

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος: Σταύρος Ζουμπουλάκης.....	11
Σημείωμα του μεταφραστή	25
1. Δέος για το θαύμα της ζωής	29
2. Το πρόβλημα της ειρήνης σήμερα.....	55
3. Ο λόγος μου προς τους ανθρώπους	70
4. Τι οφείλουμε να κάνουμε;	74
5. Η ανθρωπιά	84
6. Πώς έγινα γιατρός στην Αφρική.....	87
7. Κοινωνικά προβλήματα στην Ισημερινή Αφρική... ..	91
8. Επιστολές.....	99
9. Επίλογος.....	123
10. Επίμετρο: Στέφαν Τσβάιχ.....	131
Χρονολόγιο	147

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Φροντίδα για όλα τα ζωντανά πλάσματα Εισαγωγικά στην ηθική σκέψη του Αλβέρτου Σβάιτσερ

Ο Αλβέρτος Σβάιτσερ (1875-1965) ήταν μέχρι πρόσφατα μια παγκοσμίως γνωστή προσωπικότητα, με μεγάλη εκτίμηση από όλους. Γράφτηκαν βιβλία παντού στον κόσμο και γυρίστηκαν ταινίες γι' αυτόν όσο ακόμα ζούσε, η ζωή του έγινε παιδικό ανάγνωσμα, του απονεμήθηκαν όλες οι δυνατές τιμές και το 1953 το βραβείο Νόμπελ για την Ειρήνη. Και σήμερα το όνομά του δεν είναι άγνωστο. Αν όμως ρωτήσεις κάποιον ποιος ήταν, ίσως λάβεις μια απάντηση σαν και εκείνη που έλαβε κάποτε ο ίδιος:

Στην επιστροφή, μεταξύ Ταρασκόν και Λυών, είχα συνταξιδιώτες ναύτες του θωρηκτού *Ερνέστ Πενάν*. Όταν τους ρώτησα ποιος ήταν ο άνθρωπος, του οποίου το όνομα ήταν γραμμένο στον μπερέ τους, μου απάντησαν: «Δεν μας είπαν, αλλά χωρίς άλλο θα είναι κανένας πεθαμένος στρατηγός».¹

1. Άλμπερτ Σβάιτσερ, *Η ζωή μου και η σκέψις μου*, μτφρ. Αγνή Διαμαντοπούλου, Γαλαξίας, Αθήνα 1965, σ. 196. Παραθέτω τη μετάφραση εδώ και παντού ορθογραφικά εκσυγχρονισμένη και ελαφρώς τροποποιημένη.

Σημείωμα του μεταφραστή

Τα κείμενα που ανθολογούνται στην παρούσα έκδοση χαρακτηρίζονται από σημαντικές ειδολογικές και χρονολογικές διαφορές. Η ανθολόγηση περιλαμβάνει επιστολές, δοκίμια, ομιλίες, αυτοβιογραφικά σημειώματα, ακόμη και εκκλησιαστικά κηρύγματα, που εκτείνονται σε μια περίοδο εξήντα ετών (1905-1965) και τα οποία επιλέχθηκαν έπειτα από προσεκτική μελέτη μεγάλου μέρους των γραπτών του Αλβέρτου Σβάιτσερ. Κάθε κείμενο συνοδεύεται από ένα σύντομο σημείωμα που αναφέρει τη χρονολογία, την πηγή προέλευσής του και το πλαίσιο στο οποίο γράφτηκε. Στόχος της ανθολόγησης είναι να παρουσιαστούν κατά τρόπο ευσύνοπτο αλλά πλήρη οι οδοί μέσα από τις οποίες ο Σβάιτσερ αναζήτησε έναν νέο ανθρωπισμό ως ηθική του πρόταση: προσφέροντας ως γιατρός στο νοσοκομείο που ο ίδιος ίδρυσε για τους φτωχούς της Αφρικής, τασσόμενος ενάντια στον ιμπεριαλισμό και στην ολέθρια κούρσα των πυρηνικών εξοπλισμών, προτείνοντας το δέος απέναντι στο θάυμα της ζωής ως νέο θεμέλιο της ανθρώπινης ηθικής και αναζητώντας ένα νέο πρότυπο καθημερινής συμπεριφοράς.

* * *

Δέος για το θαύμα της ζωής

[Το κείμενο αυτό παρακολουθεί την ιστορία της γέννησης της ιδέας που σημάδεψε τη σκέψη του Σβάιτσερ. Ο σπουδαίος επιστήμονας ανθρωπιστής διηγείται τα βιώματα και τις αναζητήσεις που τον οδήγησαν στη σύλληψη της ηθικής του πρότασης η οποία συνοπτικά περιγράφεται ως *δέος για το θαύμα της ζωής*. Το κείμενο παραδόθηκε σε χειρόγραφο μορφή στον Walter Bähr το 1963. Πηγή: Albert Schweitzer, *Die Ehrfurcht vor dem Leben-Grundtexte aus fünf Jahrzehnten*, 9. Auflage, 2008, Verlag C.H. Beck, σε επιμέλεια Hans Walter Bähr (έτος πρώτης έκδοσης: 1966).]

Λαμπαρενέ, 21.04.1963

Από παιδί ακόμα ένιωθα μέσα μου συμπόνια για τα ζώα. Τον καιρό που ήμουν μαθητής μού φαινόταν αδιανόητο να προσεύχομαι μονάχα για τους ανθρώπους πριν κοιμηθώ. Αυτός ήταν ο λόγος που μόλις η μητέρα μου ολοκλήρωνε την προσευχή της και με φιλούσε για να με καληνυχτίσει, ψιθύριζα κρυφά μέσα μου μια επιπλέον προσευχή δικής μου επινόησης για κάθε ζωντανό πλάσμα. Είχε ως εξής: «Θεούλη μου, ευλόγησε και προστάτευσε κάθε πλάσμα πάνω στη γη, φύλαξέ το από κάθε κακό και χάρισέ του έναν ήρεμο ύπνο».

Βαθιά εντύπωση μου έκανε ένα γεγονός που συνέβη όταν ήμουν επτά ή οκτώ χρονών. Εγώ και ο φίλος μου, ο

Χάινριχ Μπράες, είχαμε φτιάξει λαστιχένιες σφεντόνες για να πετάμε πέτρες. Ήταν άνοιξη, Μεγάλη Εβδομάδα. Ένα ηλιόλουστο κυριακάτικο πρωινό ο Χάινριχ μου είπε: «Έλα, πάμε στο Ρέμπεργκ¹ να χτυπήσουμε πουλιά».

Η πρόταση αυτή μου φάνηκε φορική, όμως δεν τόλμησα να φέρω αντίρρηση, φοβούμενος πως θα με αρχίσει στο δούλεμα.

Ζυγώσαμε ένα δέντρο γυμνωμένο από φύλλα, πάνω στα κλαδιά του οποίου τα πουλιά κελαηδούσαν γλυκά, δίχως να μας φοβούνται. Σκυμμένος σαν Ινδιάνος που βγήκε για κυνήγι, ο φίλος μου πέρασε ένα χαλίκι στη δευμάτινη κοιλότητα της σφεντόνας και την τέντωσε. Πειθαρχώντας στο απειλητικό του βλέμμα, με φοβερό βάρος στη συνείδησή μου, έκανα το ίδιο, ελπίζοντας να αστοχήσω.

Την ίδια στιγμή, μέσα στο φως του ήλιου και στο κελάηδημα των πουλιών, ήχησαν οι καμπάνες της εκκλησίας. Ήταν το «πρώτο κουδούνι», αυτό που προηγείται μισή ώρα περίπου της κύριας καμπανοκρουσίας που καλεί τους πιστούς στην εκκλησία.

Για μένα αυτός ο ήχος ήταν μια φωνή σταλμένη από τους ουρανούς. Πέταξα κάτω τη σφεντόνα, φοβέρισα τα πουλιά ώστε να πετάξουν μακριά, εκεί που δε θα τα έφτανε η σφεντόνα του φίλου μου, και επέστρεψα στο σπίτι τρέχοντας.

Και από τότε, κάθε φορά που οι καμπάνες της Μεγάλης Εβδομάδας ηχούν στο ανοιξιάτικο φως ανάμεσα σε

1. Βουνό της Αλσατίας, η οποία μετά τον Γαλλοπρωσικό Πόλεμο του 1870/71 ανήκε στο γερμανικό κράτος. [Σ.τ.Μ.]

γυμνά κλαδιά δέντρων, σκέφτομαι με συγκίνηση και ευγνωμοσύνη πως κάποτε οι καμπάνες αυτές συνέβαλαν ώστε να αντιλαλήσει μέσα μου η εντολή «Ου φονεύσεις».

Μεγάλη εντύπωση μου έκανε επίσης η εμφάνιση του κινήματος προστασίας των ζώων κατά τα νεανικά μου χρόνια. Κάποιοι άνθρωποι βρήκαν επιτέλους το θάρρος να ορθώσουν το ανάστημά τους και να διακηρύξουν δημόσια ότι η συμπόνια για τα ζώα είναι κάτι το φυσικό, ένα γνήσιο γνώρισμα ανθρωπιάς, και πως κανένας δε δικαιούται να λησμονεί αυτό το γεγονός. Είχα την αίσθηση πως μέσα στο σκοτάδι των ιδεών της εποχής ανέτειλε ένας νέος ήλιος, που θα γινόταν ολοένα και πιο φωτεινός.

Το 1893 ξεκίνησα να σπουδάζω φιλοσοφία και θεολογία στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου. Τη χρονιά εκείνη, στην εκπνοή του αιώνα μας, οι φοιτητές ζήσαμε κάτι το αξιοσημείωτο: τη διάδοση κειμένων τόσο διαφορετικών μεταξύ τους, τη διάδοση των έργων του Νίτσε και του Τολστόι.

Ο Φρειδερίκος Νίτσε (1844-1900), προτού καλά καλά ολοκληρώσει τις σπουδές του, είχε αναγορευθεί καθηγητής κλασικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο της Βασιλείας. Δεν αρκέστηκε ωστόσο στη μελέτη του αρχαιοελληνικού πολιτισμού και πνεύματος. Ενέκυψε επίσης στην ευρύτερη προβληματική του πολιτισμού και του πνεύματος. Από το 1880 και εξής άσκησε δριμύεια κριτική στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, όπως αυτός είχε διαμορφωθεί υπό την επιρροή του χριστιανισμού. Κατηγορούσε τον χριστιανισμό υποστηρίζοντας πως σε αυτόν κυριαρχεί το πνεύμα των αδύναμων και φοβισμένων ανθρώπων. Μέσα από τον πολιτισμό αυτό, έλεγε, γεννήθηκε μια ηθική που αξιώνει

την αγάπη προς τον συνάνθρωπο. Οι αδύναμοι άνθρωποι, έγγραφε ο Νίτσε, δημιούργησαν αυτή την ηθική αλλά και την ελπίδα για τη μετά θάνατον ζωή προκειμένου να προστατευτούν οι ίδιοι.

Σύμφωνα με τον Νίτσε, το μόνο που θα έπρεπε να επιτάσσει η ηθική ενός αληθινού πολιτισμού είναι η περήφανα και θαρραλέα κατάφαση της ζωής. Ο «υπεράνθρωπος» δεν ακολουθεί την ηθική των σκλάβων, την ηθική της αγάπης, ακολουθεί την ηθική των κυρίων, δηλαδή την ηθική της «Θέλησης για δύναμη».

Αυτός ο νέος τρόπος αντίληψης για τη φύση του πολιτισμού και της ηθικής, τον οποίο υποστήριξε παθιασμένα ο Νίτσε, άσκησε μεγάλη γοητεία στους ανθρώπους της εποχής, ιδίως στους νεότερους.

Στα τελευταία χρόνια εκείνου του αιώνα όμως έγιναν επίσης γνωστά τα έργα του Τολστόι (1828-1910). Ο Ρώσος συγγραφέας και στοχαστής στα μυθιστορήματα και στα διηγήματά του πρέσβευε μια αντίληψη διαφορετική από τη γερμανική. Για τον Τολστόι, η κατάφαση της ζωής σημαίνει τη δημιουργία ενός ηθικού πολιτισμού. Ο πολιτισμός αυτός υπήρξε η βαθύτερη αλήθεια της ζωής και της σκέψης του Τολστόι. Οι αφηγήσεις του μας δείχνουν με ποιον τρόπο κατόρθωσε να συλλάβει τη βαθύτερη ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης και να κατακτήσει ο ίδιος την πλέον ανεπιτήδευτη ευσέβεια.

Έτσι λοιπόν, στα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα οι νέοι είχαμε να αναμετρηθούμε με δύο διαφορετικές κοσμοθεωρίες.

Κάτω από αυτές τις περιστάσεις βίωσα μια βαθιά απογοήτευση των προσδοκιών μου. Περιμένα πως θρησκεία

και φιλοσοφία, ενωμένες, θα μάχονταν σθεναρά τις θεωρίες του Νίτσε και θα κατάφεραν να τις αντικρούσουν. Κάτι τέτοιο όμως δε συνέβη ποτέ. Φυσικά, αμφοτέρως τάχθηκαν εναντίον του. Κατά την άποψή μου, δεν μπόρεσαν ούτε και προσπάθησαν να οικοδομήσουν έναν νέο ηθικό πολιτισμό σε θεμέλια τόσο γερά όσο απαιτούσε η σφοδρότητα της πολεμικής που εξαπέλυσε εναντίον τους ο Νίτσε.

Στα τελευταία χρόνια του αιώνα, όντας ακόμα φοιτητής, βρέθηκα αντιμέτωπος με το ερώτημα αν ο πολιτισμός μας διέθετε πράγματι το ηθικό σθένος που απαιτούσε η εποχή. Το ερώτημα αυτό με οδήγησε να καταπιαστώ με το ζήτημα του πολιτισμού και της ηθικής, όπως το είχε θέσει η φιλοσοφία από το 1850 μέχρι τα τέλη του αιώνα μου.

Μελετώντας τα σημαντικότερα φιλοσοφικά έργα που εκδόθηκαν εκείνο το διάστημα στην Ευρώπη, κατέληξα στο συμπέρασμα πως οι συγγραφείς τους είχαν πάψει να κατανοούν και να προσεγγίζουν τον πολιτισμό και την ηθική ως ένα συνεχές διακύβευμα, θεωρώντας τον πλέον ως ένα παγιωμένο πνευματικό επίτευγμα.

Και μου ήταν αδύνατο να απαλλαγώ από την ιδέα πως μια ηθική, την οποία θεωρεί κανείς οριστικά διαμορφωμένη, δεν είναι δυνατόν να πείσει τους ανθρώπους και την κοινωνία να ανταποκριθούν στο κάλεσμά της. Είναι μια ηθική που κοιμάται «εν ειρήνη».

Όταν στο τέλος του δεκάτου ενάτου αιώνα οι άνθρωποι έστρεφαν με κάθε ευκαιρία το βλέμμα στο παρελθόν προκειμένου να διαπιστώσουν και να αξιολογήσουν τις κατακτήσεις της εποχής τους, τους κυριεύε ένα κύμα υπέρμετρης αισιοδοξίας. Όλοι ήταν πεπεισμένοι πως όχι μόνο

είχαμε προοδεύσει στον τομέα της γνώσης και είχαμε πραγματοποιήσει σημαντικές ανακαλύψεις, αλλά πίστευαν, επιπλέον, ότι είχαμε κατακτήσει πλέον κορυφές του πνεύματος και της ηθικής, των οποίων την ύπαρξη δεν μπορούσαμε να διανοηθούμε καν στο παρελθόν. Ωστόσο εγώ θεωρούσα πως όχι μόνο δεν είχαμε ξεπεράσει τις προηγούμενες γενιές στον τομέα του πνεύματος, μα, αντίθετα, είχαμε ήδη απολέσει πολλές από τις κατακτήσεις τους... Και ένιωθα μάλιστα ότι πολλές είχαν αρχίσει να γλιστρούν μέσα από τα χέρια μας.

Μεγάλη εντύπωση μου έκανε εξάλλου η διαπίστωση πως σε πολλές περιπτώσεις, όταν οι πιο απάνθρωπες απόψεις διατυπώνονταν πια δημόσια, δεν αποδοκιμάζονταν ούτε απορρίπτονταν· αντίθετα, υιοθετούνταν. Η ρεαλιστική ήρθε στο προσκήνιο. Η «Θέληση για δύναμη», που ευαγγελιζόταν ο Νίτσε, είχε αρχίσει να διαδραματίζει τον ολέθριο ρόλο της. Της είχε στρώσει τον δρόμο η επωδός που ακουγόταν με κάθε αφορμή: «Ρεαλιστική Πολιτική!». Παρατηρούσα τους συνανθρώπους μου καταβεβλημένους από πνευματική και ψυχική κόπωση.

Αποφάσισα λοιπόν να μελετήσω εις βάθος την κατάσταση του πνευματικού πολιτισμού της εποχής μου. Σκέφτηκα πως το έργο έπρεπε να ονομαστεί «Πολιτισμός και ηθική φιλοσοφία». Καθώς όμως είχα την αίσθηση πως ζούμε σε μια εποχή πνευματικής παρακμής, μπήκα στον πειρασμό να το ονομάσω «Εμείς, οι επίγονοι».

Πέρασα το καλοκαίρι του 1900 στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Στο σπίτι της χήρας του σπουδαίου ελληνιστή Ερνστ Κούρτιους συναντούσα συχνά ενδιαφέροντες Βερολινέζους επιστήμονες. Μια μέρα, την ώρα του απογευ-

ματινού καφέ, έτυχε να βρίσκονται εκεί τα μέλη της «Πρωσικής Ακαδημίας Επιστημών», οι οποίοι είχαν μόλις επιστρέψει από τη συνεδρίασή τους. Η συζήτηση που είχαν ξεκινήσει δεν είχε τελειώσει ακόμα. Ξαφνικά ένας από τους κυρίους, θέλοντας να βάλει μια τελεία, είπε: «Είμαστε όλοι μας επίγονοι». Η φράση αυτή με χτύπησε σαν κεραυνός. Δεν ήμουν λοιπόν ο μόνος που ένιωθα πως ζούμε στον καιρό των επιγόνων.

Στα πρώτα έτη του νέου αιώνα βρήκα χρόνο να μελετήσω τα φιλοσοφικά έργα των περασμένων δεκαετιών σχετικά με την ηθική, έχοντας σκοπό να καταγράψω ποιες απόψεις διατυπώνονταν σε αυτά όσον αφορά τη σχέση μας προς την υπόλοιπη πλάση.

Στην πλειονότητά τους οι συγγραφείς θεωρούσαν το ζήτημα αυτό δευτερεύον. Ελάχιστοι καταπιάνονταν μαζί του.

Μάλιστα, σε ορισμένα από αυτά τα συγγράμματα οι συγγραφείς σχεδόν απολογούνται για το γεγονός ότι θεωρούσαν αναγκαία μια μορφή συμπόνιας προς τα ζώα, έστω και σε ένα επίπεδο διαφορετικό από αυτό που οφείλεται στους ανθρώπους. Μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις έτυχε να διαβάσω σε κάποιο από τα παραπάνω έργα πως οφείλουμε να δείξουμε μεγαλύτερη συμπόνια προς τα ζώα.

Εγώ όμως πίστευα ακράδαντα πως η επιταγή της καλής συμπεριφοράς απέναντι στα ζώα πρέπει και αυτή να βρει τη θέση της στην ηθική φιλοσοφία. Απέμενε ακόμα να συνδράμω την προσπάθεια των φίλων που αγωνίζονταν για την προστασία των ζώων και να στηρίξω σε θεωρητικές βάσεις το εγχείρημά τους.

Την άνοιξη του 1913 και έχοντας πλέον ολοκληρώσει

τις σπουδές μου στην ιατρική, ταξίδεψα με τη σύζυγό μου στη Γαλλική Ισημερινή Αφρική² με σκοπό να ιδρύσω ένα νοσοκομείο στον σταθμό που είχε δημιουργήσει το 1872 στο Λαμπαρενέ η αμερικανική πρεσβυτεριανή ιεραποστολή. Είχα πληροφορηθεί από κάποιους Αλσατούς ιεραπόστολους πως ήταν επιτακτική η ανάγκη να βρεθεί κάποιος γιατρός σε εκείνα τα μέρη. Ήταν η εποχή της μάχης ενάντια στην ασθένεια του ύπνου, που μάστιζε την Ισημερινή Αφρική.

Στις αποσκευές μου έβαλα αρκετά φιλοσοφικά έργα, ώστε να συνεχίσω να δουλεύω το έργο μου «Εμείς, οι επίγονοι».

Τον Αύγουστο του 1914 ξέσπασε ο Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος. Βρεθήκαμε σε δεινή θέση. Όντας Αλσατοί, εγώ και η γυναίκα μου είχαμε γερμανική υπηκοότητα. Αυτό δε μας είχε εμποδίσει να έρθουμε στη γαλλική αποικία και να ιδρύσουμε το νοσοκομείο. Τώρα όμως που βρισκόμασταν σε εμπόλεμη κατάσταση και ήμασταν Γερμανοί πολίτες θεωρούμασταν εχθροί, οπότε και μας αντιμετώπιζαν ανάλογα.

Ήδη το απόγευμα της πρώτης μέρας του πολέμου μάς ανακοινώθηκε πως στο εξής θεωρούμαστε αιχμάλωτοι. Είχαμε το δικαίωμα να παραμείνουμε στο σπίτι μας, ωστόσο έπρεπε να αποφεύγουμε οποιαδήποτε συναναστροφή με λευκούς και μαύρους. Ένας μαύρος δεκανέας και τέσσερις μαύροι στρατιώτες τοποθετήθηκαν ως φρουρά μπροστά από το σπίτι μας.

Από τη στιγμή που μου απαγορεύτηκε να δουλεύω στο

2. Σημερινή Γκαμπόν. [Σ.τ.Μ.]

νοσοκομείο, διέθετα πια άφθονο χρόνο προκειμένου να ασχοληθώ με το θέμα που με κατέτρωγε μέσα μου εδώ και χρόνια και που η έκρηξη του πολέμου είχε καταστήσει επίκαιρο, δηλαδή το πρόβλημα του δίπολου «πολιτισμός και ηθική».

Ο πόλεμος μαινόταν, σημείο και αυτός της παρακμής του πολιτισμού μας. Ο τίτλος «Εμείς, οι επίγονοι» έπαψε να με ικανοποιεί.

Γιατί να στρέφουμε την κριτική μας μόνο στο οικοδόμημα του πολιτισμού; Γιατί να κατανοούμε εαυτούς μόνο ως επιγόνους; Η εποχή απαιτούσε δημιουργία και εποικοδομητική εργασία.

Ξεκίνησα τώρα να διερευνώ τους λόγους για τους οποίους, όπως φανέρωνε το ξέσπασμα του πολέμου, ο ηθικός πολιτισμός είχε αποδειχτεί ανίσχυρος να αντιδράσει. Έμεινα απασχολημένος με αυτή την εργασία μέχρι τα τέλη Νοεμβρίου, οπότε και έληξε ο κατ' οίκον περιορισμός μας. Αυτό συνέβη επειδή τόσο οι μαύροι όσο και οι λευκοί παραπονέθηκαν επανειλημμένα για το γεγονός ότι είχαν στερηθεί τον μοναδικό τους γιατρό. Εξάλλου οι φίλοι μου στο Παρίσι είχαν κάνει ό,τι περνούσε από το χέρι τους, ασκώντας πιέσεις στην κυβέρνηση τους, ώστε να με αντιμετωπίσουν ευπρεπώς.

Παράλληλα με την εργασία που ανέλαβα και πάλι στο νοσοκομείο, εξακολουθούσα να βρίσκω τον απαιτούμενο χρόνο για να συνεχίζω την ενασχόλησή μου με το ζήτημα της αποδυνάμωσης του ηθικού πολιτισμού.

Βρισκόμουν τώρα αντιμέτωπος με το θεμελιώδες ερώτημα: πώς μπορεί να αναδυθεί ένας ηθικός πολιτισμός που θα διαθέτει διάρκεια, βάθος και ζωτική ορμή;

Αλβέρτος Σβάιτσερ

Δέος για τη ζωή

Η σκέψη του μεγάλου
ανθρωπιστή μέσα από
κείμενα της περιόδου
1905-1965

Στο ανά χείρας τομίδιο επιχειρείται μια εισαγωγή στη ζωή και στη σκέψη του Αλβέρτου Σβάιτσερ μέσα από δικά του κείμενα που εκτείνονται σε έξι δεκαετίες (1905-1965). Ο απόλυτος σεβασμός για κάθε ύπαρξη σφυρηλατεί την ηθική στάση μιας ολόκληρης ζωής που οδηγήθηκε, με θαυμαστή συνέπεια, από τη θεωρία στην πράξη. Άνθρωποι όπως ο Σβάιτσερ μάς δείχνουν πως οι σημαντικότερες έννοιες της ανθρώπινης πνευματικότητας, δηλαδή η αγάπη, η αλληλεγγύη και η συμπόνια, δεν είναι μια ανέφικτη ουτοπία, αλλά υπόθεση των ανθρώπων και μπορούν να εκπληρωθούν από άλλους ανθρώπους, από την ιερή ζωή που μας περιέχει.

«Η κεντρική ιδέα του ηθικού στοχασμού του Σβάιτσερ είναι απλή και κοινή: σεβασμός της ζωής, δέος (Ehrfurcht) μπροστά στο θαύμα της ζωής. Αυτήν ωστόσο την απλή και κοινή ιδέα ο Σβάιτσερ τη διευρύνει, πρωτοποριακά για την εποχή του, πέρα από τα όρια της ανθρώπινης ζωής και συμπεριλαμβάνει τα ζώα και όλη την πλάση. Το πιο άμεσο δεδομένο της συνείδησης γίνεται το σύνθημα της ηθικής του: “Είμαι ζωή που θέλει να ζήσει ανάμεσα σε ζωή που θέλει να ζήσει”».

[Από τον Πρόλογο του Σταύρου Ζουμπουλάκη]

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ISBN 978-960-16-8716-2

9 789601 687162

Βοηθ. κωδ. μη/σης 12716